

УДК 332.12

Г. Ф. Мазур,

д. е. н., професор, професор кафедри управління та адміністрування,

КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти, м. Вінниця

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5061-1817>

А. А. Ельхаддад,

студентка, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7993-0461>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.9.49

ПАРАДИГМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ НА ОСНОВІ ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

H. Mazur,

Doctor of Economic Sciences, Professor, PHEE "Vinnytsia Academy of Continuing Education", Vinnytsia

A. Elkhaddad,

Student, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

A PARADIGM FOR ENSURING FOOD SECURITY BASED ON INCREASING THE CAPACITY OF THE AGRICULTURAL SECTOR

Україна, яка відома своїм потенціалом у сільському господарстві, стикається з серйозними викликами продовольчої безпеки через тривалу війну, що суттєво вплинула на її продовольчий ринок та економіку. У контексті тривалої війни в Україні, продовольча безпека стала одним із найактуальніших питань як на національному, так і на глобальному рівнях. Ця робота досліджує вплив військового конфлікту на агропромисловий сектор України та шляхи забезпечення стійкості його функціонування. Протягом останніх років сільськогосподарські виробники в Україні зазнали значних втрат та обмежень у зв'язку з воєнним конфліктом. Попри ці виклики, український аграрний сектор виявив неймовірну стійкість та адаптивність до складних умов війни. Аналіз показує, що сільськогосподарські виробники зуміли не лише забезпечити внутрішні потреби в продуктах харчування, але й збільшити обсяги виробництва, незважаючи на обмеження та втрати. Запропоновані у роботі заходи для розвитку та підвищення рівня агропродовольчого сектору включають фінансову підтримку сільськогосподарських виробників, підтримку тваринництва, ефективне використання земельних ресурсів та інші. Дослідження також звертає увагу на необхідність міжнародного співробітництва в галузі сільського господарства для обміну досвідом та технологіями, а також для залучення інвестицій та розвитку експортних ринків. Це може допомогти Україні забезпечити стабільний доступ населення до якісних та безпечних продуктів харчування та підтримати її позиції на міжнародному ринку продовольства. Для подальшого розвитку та успішного функціонування аграрного сектору України в умовах військового конфлікту необхідно активне впровадження ефективних стратегій та заходів, спрямованих на підтримку сільськогосподарських виробників та створення сприятливих умов для їхньої діяльності. У світлі подій в Україні з початку військових дій, продовольча безпека стала серйозним питанням як на національному, так і на глобальному рівні. Незважаючи на виклики, український аграрний сектор залишається одним із ключових компонентів стабільності та добробуту українського суспільства.

Ukraine, which is known for its agricultural potential, is facing serious food security challenges due to the ongoing war, which has significantly affected its food market and economy. In the context of the ongoing war in Ukraine, food security has become one of the most pressing issues at both the national and global levels. This paper explores the impact of the military conflict on Ukraine's agricultural sector and how to ensure its sustainability. In recent years, agricultural producers in Ukraine have suffered significant losses and restrictions due to the military conflict. Despite these challenges, the Ukrainian agricultural sector has shown incredible resilience and adaptability to the difficult conditions of war. The

analysis shows that agricultural producers have managed not only to meet domestic food needs but also to increase production despite restrictions and losses. The measures proposed in the paper to develop and improve the level of the agri-food sector include financial support for agricultural producers, support for livestock, efficient use of land resources, and others. The study also draws attention to the need for international cooperation in agriculture to share experiences and technologies, as well as to attract investment and develop export markets. This can help Ukraine to ensure stable access to quality and safe food for its population and maintain its position on the international food market. For the further development and successful functioning of Ukraine's agricultural sector in the context of the military conflict, it is necessary to actively implement effective strategies and measures aimed at supporting agricultural producers and creating favorable conditions for their activities. In light of the events in Ukraine since the beginning of hostilities, food security has become a serious issue at both the national and global level. Despite the challenges, the Ukrainian agricultural sector remains one of the key components of the stability and well-being of Ukrainian society.

Ключові слова: продовольча безпека, агропродовольчий сектор, розвиток, війна в Україні, економіка, заходи розвитку.

Key words: food security, agri-food sector, development, war in Ukraine, economy, development measures.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасна реальність аграрного сектору свідчить про його високий потенціал, але і відчутні проблеми. Агропромисловий комплекс зберігає та забезпечує продукцією життєво необхідний ресурс — продовольство [1]. Але його здатність задовольнити потреби населення та виклики часу, обумовлені геополітичними, економічними, технологічними та соціокультурними аспектами, залежать від комплексу чинників, в тому числі високоінтенсивної рівноваги між ними.

Війна в країні має значний вплив на безпеку та стабільність у всіх сферах, включаючи продовольчу безпеку країни. Проблема забезпечення продовольчої безпеки в умовах війни є актуальною та надзвичайно складним завданням для країни. Військова агресія призводить до серйозних викликів для сільського господарства, підвищуючи загрозу безпеці, обмежуючи доступ до ресурсів, порушуючи економічну стабільність та призводячи до негативних соціальних наслідків. У цьому контексті парадигма забезпечення продовольчої безпеки на основі підвищення потенціалу аграрного сектору набуває особливого значення, вимагаючи ефективних рішень для забезпечення стійкості та розвитку сільського господарства в умовах війни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Видатні вітчизняні економісти, такі як В. Андрийчук, М. Бабич, А. Германенко, К. Голікова, О. Гойчук, Ю. Губені, В. Дудар, В. Замлинський, О. Котикова, С. Козловський, М. Кропивко, Т. Курман, І. Манзій, А. Мостова, В. Нем-

ченко, Б. Пасхавер, М. Сичевський, В. Третьак, Р. Тринько, І. Федулова, О. Ходаківська та інші, присвятили свої дослідження фундаментальним аспектам формування продовольчої безпеки країни.

У роботах О. Бородіної, С. Григор'єва, В. Данкевича, Т. Зінчук, О. Скидана, О. Яценко та інших вітчизняних економістів-аграрників висловлено змістовні пропозиції щодо створення системи продовольчої безпеки України в рамках втілення цілей сталого розвитку. Науковці, такі як О. Горняк, В. Залізнюк, Г. Калетнік, О. Кондра, Ю. Лузан, М. Одінцов, С. Ревенко, А. Рудич, С. Урба, Ю. Юрченко та інші, зосередили увагу на ретельному обґрунтуванні показників оцінки продовольчого забезпечення.

Проте, щоб зрозуміти механізми формування ефективної системи продовольчої безпеки на основі підвищення потенціалу аграрного сектору України, необхідно провести дослідження, яке охоплюватиме комплексне оцінювання сучасного стану цієї системи та виявлення трендів продовольчого самозабезпечення.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад продовольчої безпеки, аналіз стану аграрного сектору країни та виявлення стратегічних напрямів розвитку цього сектору з метою підвищення його потенціалу для забезпечення продовольчої безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Продовольча безпека є ключовим аспектом забезпечення здоров'я та добробуту населення в будь-якій країні. Вона охоплює доступ до

достатньої кількості безпечних та поживних продуктів харчування, що несе велике значення для забезпечення належного фізичного та психічного розвитку людей. Рівень забезпеченості населення продуктами харчування проявляється через відповідні форми їх доступності, а саме: фізичну, економічну та соціальну (рис. 1) [2].

У довоєнний період вітчизняний аграрний сектор гарантував високий рівень продовольчої безпеки нашої країни та суттєво впливав на насичення світового продовольчого ринку. Проте триваюча війна в Україні викликала розруху в сфері виробництва та реалізації агропродовольчої продукції, що негативно позначилося на стані продовольчого ринку [3]. В період бойових дій значущість проблеми забезпечення національної продовольчої безпеки багаторазово зростає, хоча Україна володіє достатніми запасами продовольства. Війна в Україні значно скоротила масштаби сільськогосподарського виробництва і змінила його структуру, що в найближчому майбутньому вплине на динаміку сільськогосподарського виробництва і стан національної продовольчої безпеки.

Крім того, воєнні дії негативно позначаються на доходах населення, тому частка витрат на харчування в загальному обсязі витрат, що є одним з ключових показників продовольчої безпеки, буде зростати. Це вказує на необхідність вжиття заходів щодо підвищення доступності продовольства і внутрішнього попиту на продовольство [4].

Відновлення і подальше зростання рівня продовольчої безпеки населення України в повоєнний період, а також розвиток агропродовольчого експорту зажадають переходу до реалізації довгострокових цілей забезпечення національної продовольчої безпеки шляхом збільшення обсягів та асортименту агропродовольчої продукції в результаті її інноваційної модернізації та структурної трансформації сільського господарства.

З 2011 року щорічно проводиться аналіз Глобального індексу продовольчої безпеки

Рис. 1. Доступність харчових продуктів як фактор формування ефективної системи продовольчої безпеки

(GFSI), створеного The Economist Intelligence Unit з підтримкою Corteva Agriscience. Цей індекс базується на глибокому дослідженні, яке охопило 113 країн, щоб з'ясувати, як основні принципи забезпечення, доступності, якості та безпеки, стабільності та адаптивності впливають на продовольчу безпеку у всьому світі.

За час від 2012 до 2015 року у світі досягнуті значні успіхи в цій сфері, і загальні показники GFSI зросли на 6%. Проте, з протіканням часу, структурні проблеми в глобальній продовольчій системі призвели до сповільнення росту, і за останні 4 роки тенденція в цілому змінилася на протилежну [5].

Україна ж посідає останнє місце серед країн Європи у Глобальному індексі продовольчої безпеки (GFSI) та 71-е у світі серед 113 країн за підсумками 2022 року. Стан продовольчої безпеки в Україні суттєво погіршився через ситуацію у країні, хоча у 2021 році посідала ще 58-е місце [5].

Україна має розвинений продовольчий сектор, який здатний не лише повністю забезпечувати своє населення харчовими продуктами, але й активно виступати на міжнародних ринках ключових сільськогосподарських товарів. Завдяки сильному традиційному експорту Україна є важливим гравцем у глобальній продовольчій безпеці. До початку повномасштабної війни за експортом Україна входила до топ-5 найбільших експортерів зернових у світі, екс-

Таблиця 1. Обсяг експорту продуктів сільського господарства у 2021–2022 рр.

Продукт сільського господарства	Обсяг експорту 2021 рік, млрд дол	Обсяг експорту 2022 рік, млрд дол
Пшениця	5,08	2,68
Ячмінь	1,28	0,446
Ріпак	1,7	1,54
Соняшникова олія	6,39	5,47

портуючи 3/4 виробленої продукції, при цьому внутрішнє споживання зернових складало лише 20—25%. Україна постачала 10% світового експорту пшениці, понад 14% кукурудзи і понад 47% соняшникової олії. Наразі, завдяки підтримці партнерів, Україна залишається ключовим гравцем на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10% міжнародної торгівлі. У 2023 році експортовано 16,1 млн тонн пшениці до 65 країн, 26,2 млн тонн кукурудзи до 80 країн і 5,7 млн тонн соняшникової олії до 130 країн світу [6].

Проте воєнні дії, які почалися в Україні у результаті повномасштабної агресії країни-сусіда, призвели до погіршення продовольчої безпеки в країні через порушені логістичні ланцюги, руйнування інфраструктури, сільгосп підприємств та виробництв, а також через зменшення обсягів виробництва на працюючих підприємствах. На червень 2023 року прямі збитки агропромислового комплексу України становили 8,7 млрд доларів (втрати від знищення та пошкодження сільгосптехніки складала понад 4,7 млрд доларів, втрати через знищення та крадіжки виробленої продукції оцінювалися в 1,9 млрд доларів). Непрямі втрати агропромислового комплексу оцінюються в 40,3 млрд доларів [7].

Протягом довгого часу Україна завдяки потужному продовольчому експорту відіграва-

ла ключову роль у гарантуванні продовольчої безпеки для багатьох країн світу. Наприклад, в 2021 році внесок України до світового продовольчого ринку дорівнював еквіваленту приблизно 400 млн осіб, які отримали доступ до харчування.

Війна у 2022 році значно змінила обсяг експорту продуктів сільського господарства порівняно з 2021 роком (табл. 1) [8].

У 2021 році український аграрний сектор експортував товарів на 44,1 млрд доларів та вагою 99,8 млн тонн, вартість ж експорту у 2022 році була на 35% менша, ніж у 2021 році, а фізичні обсяги скоротилися на 38,4%. У цьому контексті війна матиме значний вплив на глобальні ринки і продовольчу безпеку, створюючи проблему для країн з низьким рівнем доходу, що є великими імпортерами продовольства, і вразливих груп населення. Таким чином, війна в Україні впливає на продовольчу безпеку на національному і глобальному рівні.

За оцінками ФАО, через війну сільські господарства в Україні зазнали близько 2,25 млрд доларів збитків. З них приблизно 1,26 млрд доларів збитків завдано в галузі рослинництва та 0,98 млрд доларів — тваринництва. Українські сільгосп підприємства у зоні конфлікту відчували ці втрати найбільше: 25% зупинили або зменшили обсяги виробництва продукції, а в прифронтових областях ця цифра складає 38% [4].

Проте, у таких умовах український аграрний сектор продемонстрував високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу [8]:

— Збір усіх груп сільськогосподарських культур перевищує потреби внутрішнього споживання в 1,5—3 рази

На кінець грудня 2023 року аграрії зібрали 79,2 млн тонн, включаючи зернові та зернобобові культури — 58,4 млн тонн, олійні культури — 20,8 млн тонн. Також було зібрано 11,9 млн тонн цукрових буряків.

— Потреби в м'ясі та м'ясопродуктах на внутрішньому ринку повністю задоволені

У 2023 році збільшилося виробництво: м'яса птиці було вироблено більше на 32 тис. тонн (1 млн 285 тисяч тонн), яловичини — більше на 4 тис. тонн (272 тис. тонн). Розширення власного виробництва дозволило зменшити імпорт усіх трьох видів м'яса на 52 тис. тонн — до 108 тисяч тонн.

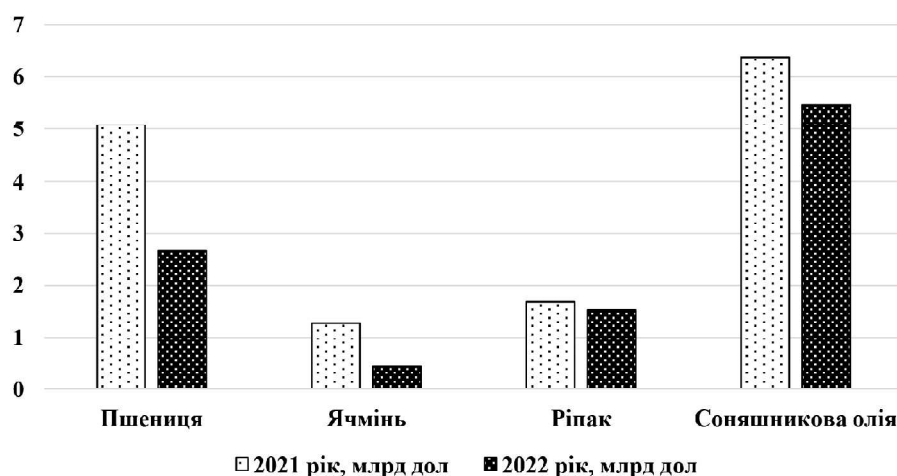

Рис. 2. Порівняння обсягів експорту продуктів сільського господарства у 2021–2022 рр.

— Попит громадян на плодово-ягідні культури повністю задовольняється, незважаючи на втрати унаслідок війни: було втрачено 25% площ ягіднику і 20% площ садів

Вінницька, Чернівецька, Хмельницька, Дніпропетровська, Львівська та Полтавська області, які є найбільшими виробниками плодів та ягід, цілком здатні задовольнити потреби у цих продуктах.

— Молочна промисловість на сільськогосподарських підприємствах поступово відновлюється.

Виробництво молока в період з січня по грудень 2023 року вже досягало довоєнного рівня і склало 2 млн 807 тис тонн (2 млн 767,7 тис тонн у 2021 році), що на 6% перевищує виробництво за 2022 рік.

— Збільшується посадка овочів

На початок листопада 2023 року українські аграрії зібрали майже 29 млн тонн овочів, найбільше картоплі — 21,2 млн тонн, а також: помідорів — 1,4 млн тонн, капусти — 1,3 млн тонн, цибулі — 877 тисяч тонн, моркви — 810 тисяч тонн, буряка — 766 тисяч тонн, огірків — 681 тисяч тонн, інших овочів — 1,3 мільйона тонн. Пропозиція овочів різко зросла в III кварталі 2023 року завдяки дуже сприятливим погодним умовам та збільшенню обсягів виробництва в певних регіонах. Це дало можливість повністю компенсувати наслідки для овочівництва від несприятливих безпекових умов у південних регіонах та руйнування Каховської ГЕС.

— Обсяги експорту сільськогосподарської продукції поступово відновлюються

За попередніми оцінками, у 2023 році було експортовано 67,5 млн тонн продукції різних видів, що на 15% більше, ніж у 2022 році. Проте експортний дохід у 2023 році склав 21,9 млрд доларів, що на 8% менше, ніж у 2022 році, через зниження цін на більшість видів сільськогосподарської продукції порівняно з попереднім роком та високі витрати на експортну логістику.

Проте, серед основних викликів та обмежень для аграрного сектору України в умовах повномасштабної війни можна виділити наступні [8]:

— Недостача фінансових ресурсів для стабільного здійснення господарської діяльності сільськогосподарських виробників

У 2022 році 21% підприємств у сільському, лісовому та рибному господарстві зазнали чистих втрат (у 2021 році — 11%). Рівень рентабельності всієї діяльності у 2022 році становив 14,1% (у 2021 році — 37,8%). Обсяг капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господар-

ство у 2022 році склав 51439 млн гривень, що на 26,1% менше в порівнянні з 2021 роком.

— Поглиблення кризових ситуацій у тваринництві, зокрема в галузі м'ясо-молочного сектору

У січні 2024 року загальна кількість великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств в Україні оцінювалася на 2233,6 тис голів, що на 3,3% менше, ніж у січні 2023 року, зокрема кількість корів становила 1290,2 тис голів (-4,9%). У 2023 році виробництво молока-сировини в господарствах всіх категорій склало близько 7 млн 412 тисяч тонн, що на 5% менше, ніж у 2022 році. Особливо помітне скорочення надоїв в господарствах населення, яке становило 11% порівняно з попереднім роком. Незважаючи на те, що аграрні підприємства збільшили обсяги виробництва молока у 2023 році, поки що вони не можуть повністю компенсувати це зниження.

— Спрощення процесів сільськогосподарського виробництва, зменшення використання добрив та засобів захисту рослин призводить до зниження врожайності сільськогосподарських культур та погіршує якість ґрунтового ґрунту

Недостача фінансування та необхідність суттєвих економічних заходів призвели до зменшення обсягів використання добрив на 50—60%. Зокрема, очікується, що кількість внесених добрив буде вдвічі меншою, ніж агрономічна потреба (47%).

— Дефіцит робочих ресурсів у сільськогосподарському секторі

Унаслідок воєнних дій частина працівників сільгосппідприємств та фермерів була змушена припинити свою діяльність в аграрному секторі та навіть покинути свої домівки. За даними ФАО, понад 150 000 фермерів та працівників продовольчої системи безпосередньо постраждали від війни або були змушені мігрувати. Особливо складне положення у дрібнотоварних виробників, які займалися вирощуванням сезонної продукції та відігравали важливу роль у забезпеченні зайнятості та доходів сільського населення. Вимушене переміщення населення та призов чоловіків до служби призводять до нестачі робочої сили та збільшення робочого навантаження на жінок.

— Руйнування інфраструктури для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів

Ворог цілеспрямовано руйнує зерносклади, продовольчі склади, інфраструктуру логістики і ускладнює експорт українських зерно-

Таблиця 2. Заходи для розвитку та вдосконалення сільського господарства та підвищення рівня агропродовольчого сектору

Заходи	Характеристика
Фінансова підтримка сільськогосподарських виробників	Розширення доступу до фінансових ресурсів шляхом надання кредитів під низькі відсотки та залучення інвестицій для сільськогосподарських підприємств, що дозволить їм збільшити виробництво та покращити технології
Підтримка тваринництва	Розвиток програм стимулювання та підтримки тваринництва, зокрема м'ясо-молочного сектору, через надання субсидій на розвиток фермерських господарств, модернізацію устаткування та підвищення якості кормів
Ефективне використання земельних ресурсів	Проведення політики стимулювання збереження та відновлення земельного покриву, включаючи програми компенсації для фермерів за відновлення втрачених площ під сільськогосподарськими культурами
Підтримка розвитку молочного сектору	Реалізація програм підтримки молочного скотарства, включаючи надання консультацій та підтримки в управлінні фермами
Впровадження екологічно чистих методів вирощування	Підтримка фермерів у використанні органічних методів вирощування, що сприятиме зменшенню використання хімічних добрив та засобів захисту рослин
Соціальна підтримка працівників сільського господарства	Розробка програм підтримки для фермерів та працівників аграрного сектору, які були змушені мігрувати або тимчасово залишити свої місця проживання у зв'язку з воєнним конфліктом.
Міжнародне співробітництво	Розвиток міжнародного співробітництва в галузі сільського господарства для обміну досвідом та технологіями, а також для залучення інвестицій та розвитку експортних ринків.

вих, що призводить до зменшення прибутків для агровиробників. Також, умови зберігання врожаю стали складними через нестачу електроенергії восени та взимку 2022—2023 років, що спричинило псування сільськогосподарської продукції та навіть її втрату. Загальна місткість зруйнованих зерносховищ наразі складає 8,2 млн тонн, а пошкоджених зерносховищ — 3,25 млн тонн потужності одночасного зберігання.

— Екологічні виклики внаслідок бойових дій та мінування територій

У 2022 році, через ці дії, сільськогосподарські виробники не могли використовувати до 30% полів для посіву, що становило 5 млн гектарів; в 2023 році ця кількість склала 25% від загальної площі, яка стала непридатною для використання. Крім того, значні втрати зазнали земельні ресурси та аграрний сектор внаслідок руйнування Каховської ГЕС.

У цілому, під час повномасштабної війни сільськогосподарський сектор проявив ефективність у виробництві продовольчої продукції та забезпеченні харчовими продуктами як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, проте наразі присутні та-

кож і виклики та обмеження, які мають свій негативний вплив на ситуацію, яка склалась в аграрному секторі, та не дають йому повноцінно функціонувати.

Загалом, підвищення потенціалу аграрного сектору має важливе значення для забезпечення продовольчої безпеки в Україні. Зокрема, розвиток агропромислового комплексу забезпечує населення якісним та доступним харчуванням. Україна має потенціал стати ключовим постачальником сільськогосподарської продукції на світовому ринку, що впливатиме на економічний розвиток країни та поліпшення життя її громадян.

Для забезпечення продовольчої безпеки України можливе [9, 10, 12] запровадження ряду заходів, які спрямовані на розвиток і вдосконалення сільського господарства та підвищення рівня агропродовольчого сектору (табл. 2).

Впровадження запропонованих заходів спрямоване на підтримку та розвиток українського сільського господарства в умовах військових дій. Ці заходи мають на меті зміцнення стійкості та конкурентоспроможності аграрного сектору, а також забезпечення сталого розвитку економіки країни [13, 14, 15].

Запропоновані заходи також спрямовані на підвищення продуктивності та якості сільськогосподарської продукції в Україні, що також відіграє ключову роль у зміцненні продовольчої безпеки країни. Шляхом підтримки та розвитку аграрного сектору, стимулюванню використання сучасних технологій та нових методів вирощування, співробітництва з іншими країнами, а також підвищенню ефективності виробництва, Україна може забезпечити стабільний доступ населення до якісних та безпечних продуктів харчування та передові позиції на міжнародному ринку продовольства.

ВИСНОВКИ

Продовольча безпека є одним з найважливіших аспектів гармонійного розвитку будь-якої країни. Вона не лише впливає на фізичне та психічне здоров'я населення, а й має значення для економічного та соціального розвитку. Національна продовольча безпека ґрунтується на доступності продуктів харчування на фізичному, економічному та соціальному рівнях, тому тісно зв'язана із аграрним секто-

ром країни, який забезпечує їх доступ [11]. Україна, відома своїм потенціалом у сільському господарстві, зазнає викликів через тривалу війну, яка суттєво вплинула на стан продовольчого ринку та економіку країни. Незважаючи на це, завдяки підтримці партнерів та зусиллям українських аграріїв, Україна залишається ключовим гравцем на світових ринках продовольства. Подальше зростання продовольчої безпеки та розвиток агропромислового сектору є важливими завданнями для забезпечення стабільності та добробуту українського суспільства [16].

У світлі подій в Україні з початку військових дій, продовольча безпека стала серйозним питанням як на національному, так і на глобальному рівні. Руйнування інфраструктури та виробництва сільського господарства, порушення логістичних ланцюгів та зменшення обсягів виробництва призвели до значного погіршення ситуації. Прямі і непрямі збитки агропромислового комплексу перевищили значну суму, що покладає великий тиск на національну і глобальну продовольчу безпеку. Війна в Україні не лише поглиблює кризу в країні, але й має серйозний вплив на глобальні ринки.

Проте, український аграрний сектор виявив високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу, продемонструвавши здатність забезпечувати внутрішні потреби в продуктах харчування та навіть збільшувати обсяги виробництва. Незважаючи на втрати та обмеження, які супроводжували воєнні дії, українські аграрії змогли досягти вражаючих результатів у вирощуванні різноманітних сільськогосподарських культур та виробництві продукції.

Для подальшого розвитку та успішного функціонування аграрного сектору України в умовах воєнного конфлікту необхідно активне впровадження ефективних стратегій та заходів, спрямованих на підтримку сільськогосподарських виробників, створення сприятливих умов для їхньої діяльності, забезпечення фінансової підтримки та розроблення новітніх технологій. Тільки за умови комплексного підходу можна забезпечити стале функціонування та подальший розвиток українського аграрного сектору.

Література:

1. Іванов С.В., Юдіна С.В. Забезпечення національної продовольчої безпеки. Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету. № 2 (5). 2022. URL: <http://econvisnyk.dstu.dp.ua/article/view/270417>

2. Гришин В.Є. Формування системи продовольчої безпеки України. Дисертація. 2021. URL: http://znau.edu.ua/images/public_document/2021/04/дисертації/Дисертація_Гришин_В.Є..pdf

3. Podsokha A., Havrylchenko O., Cherednyk A. The potential for ensuring food security in Ukraine in the context of the ongoing military conflict. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 9 No. 5. 2023. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/2278/2277>

4. Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine. Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. FAO. URL: <https://doi.org/10.4060/cc3311en>

5. Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries>

6. На розмінованих землях України вже можна виростити 1 млн т зерна. Верховна Рада України. 2024. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245689.html

7. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут статистичних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>

10. Козловський С. В., Кіреєва Е. А. Управління регіональною продовольчою безпекою на основі сучасних методів моделювання. Економіка України. 2015. № 8. С. 57—73.

11. Томашук І. В., Борболюк Є. А. Значення аграрного сектора економіки у забезпеченні продовольчої безпеки України. Економіка та суспільство № 58. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3282/3206>

12. Франчук В., Копитко М., Мельник С. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах мінливого безпекового середовища. Вчені записки Університету "КРОК" № 3 (67). 2022. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/524/554>

13. Козловський С.В., Козловський В.О., Бурлака О.М. Стійкість розвитку аграрної галузі регіону як чинник економічного зростання України. *Економіка України*. 2014. № 9. С. 59—73.

14. Калетнік Г. М., Козловський С. В., Козловський В. О. Стійкість економіки як фактор безпеки та розвитку держави. *Економіка України*. 2012. № 7. С. 16—25.

15. Trofymenko, O., Ilyash, O., Voitko, S., Dluhopolska, T., Kozlovskyi, S., Hrynkevych, S. (2022), "Impact of energy innovations on the Ukraine's economy: strategic direction and managerial practices", *Economics — innovative and economics research journal*, Vol. 10(2), pp. 99–116.

16. Козловський С. В., Жураківський Є. С. Теоретико-методологічні підходи до визначення категорії "економічна безпека" та складових економічної безпеки України. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 37—42.

References:

1. Ivanov, S.V. and Yudina, S.V. (2022), "Ensuring national food security", *Economic Bulletin of the Dnipro State Technical University*, vol. 2 (5), available at: <http://econvisnyk.dstu.dp.ua/article/view/270417> (Accessed 05 April 2024).

2. Hryshyn, V. Ye. (2021), "Formation of the food security system of Ukraine", available at: http://znau.edu.ua/images/public_document/2021/04/dysertatsii/Dysertatsiia_Hrinyshyn_V.Ye..pdf (Accessed 05 April 2024).

3. Podsokha, A. Havrylchenko, O. and Cherednyk, A. (2023), "The potential for ensuring food security in Ukraine in the context of the ongoing military conflict", *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 9, No. 5, available at: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/2278/2277> (Accessed 05 April 2024).

4. FAO (2022), "Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine. Findings of a nation-wide rural household survey", available at: <https://doi.org/10.4060/cc3311en> (Accessed 05 April 2024).

5. The Economist (2022), "Global Food Security Index", available at: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries> (Accessed 05 April 2024).

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), "Ukraine can already grow 1 million tons of grain on the demined lands", available at: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245689.html (Accessed 05 April 2024).

7. KSE (2023), "Report on direct infrastructure damage and indirect economic losses from the destruction caused by Russia's military aggression against Ukraine as of June 2023", available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf (Accessed 05 April 2024).

8. State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 April 2024).

9. National Institute for Strategic Studies (2024), "Agrarian sector of Ukraine in 2023: components of sustainability, problems and prospective tasks", available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynysektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (Accessed 05 April 2024).

10. Kozlovskyi, S.V. and Kireeva, E.A. (2015), "Regional food security management based on modern modeling methods", *Economy of Ukraine*, vol. 8, pp. 57—73.

11. Tomashuk, I.V. and Borboliuk, E.A. (2023), "The importance of the agrarian sector of the economy in ensuring food security of Ukraine", *Economy and Society*, vol.58, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3282/3206> (Accessed 05 April 2024).

12. Franchuk, V., Kopytko, M. and Melnyk, S. (2022), "Ensuring Food Security of Ukraine in a Changing Security Environment", *Scientific Notes of the University "KROK"*, vol.3(67), available at: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vchenizapiski-universitetu-krok/article/view/524/554> (Accessed 05 April 2024).

13. Kozlovs'kyj, S.V., Kozlovs'kyj, V.O. and Burlaka, O.M. (2014), "Sustainability of the development of the agricultural sector of the region as a factor of economic growth of Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 9, pp. 59—73.

14. Kaletnik, G.M., Kozlovsky, S.V. and Kozlovsky, V.O. (2012), "Sustainability of the economy as a factor of security and development of the state", *Economy of Ukraine*, vol. 7, pp. 16—25.

15. Trofymenko, O., Ilyash, O., Voitko, S., Dluhopolska, T., Kozlovskyi, S. and Hrynkevych, S. (2022), "Impact of energy innovations on the Ukraine's economy: strategic direction and managerial practices", *Economics — innovative and economics research journal*, Vol. 10 (2), pp. 99—116.

16. Kozlovs'kyj, S. V. and Zhurakivs'kyj, Ye. S. (2015), "Theoretical and methodological approaches to definition of the "economic security" and components of economic security of Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 37—42.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2024 р.